

KÜRESEL DOĞAL GAZ KRİZLERİNE KARŞI ENERJİ ARZ GÜVENLİĞİNİN SAĞLANMASI VE ENERJİ ARZ GÜVENLİĞİ İÇİN KRİZ YÖNETİMİ

Amr Çağlar ERKAN¹

ÖZET

Zamanı öngörülemeyen ve kaçınılmaz bir buhran hali olarak tanımlanabilen kriz kavramı ve yaşanan bu süreç çeşitli etkilere neden olabilmektedir. Bu etkiler olumlu ya da olumsuz olabileceken, aynı zamanda etkisi bakımından küresel çapta etkisini gösterebilecektir. Son dönemlerde küresel boyutlara ulaşan ve geçmişte yaşanan küçük çaplı krizlerle meydana gelmesi beklenen bu kriz şüphesiz tüm dünyayı etkileyen bir durum almıştır. Yaşanan kriz sürecinin öncesinde ve sırasında bir takım kriz yönetimi politikaları uygulanmaya çalışılmış ve süreç bu ölçüde kontrol altına alınmaya halen daha çalışılmaktadır. Fakat yaşanan bu olay alışagelmış kriz yönetimi ve liderlik politikalarının bazı nedenlerle etkisiz kalmasıyla şekillenmiştir. Kısacası bilinen ve uygulanan yöntemlerin etkisiz kalmasına, yeni politikaların planlanmasına neden olmuştur. Dolayısıyla bu etkisizliğin nedenleri önemli bir çalışma konusu olarak araştırılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kriz, Kriz Yönetimi, Liderlik, Küresel Kriz, Rusya Federasyonu, Avrupa Birliği, ABD, Ukrayna, Enerji, Enerji Güvenliği.

AGAINST GLOBAL ENERGY GAS CRISIS ENSURING SECURITY of SUPPLY and ENERGY SUPPLY for the SAFETY of CRISIS MANAGEMENT

ABSTRACT

Received an unforeseen and unavoidable crisis concept that can be defined as a state of depression and experiencing this process may cause various effects. These effects are may be positive or negative. While it may also be able to show the impact in terms of impact on a global scale. The recent global proportions and past experiences with small-scale crisis is expected to occur no doubt that this crisis has a condition that affects the entire world. The crisis team before and during the process of crisis management policies are being implemented and the process to be controlled to some extent still are being studied. But these events, crisis management and leadership customary ineffective policy has been shaped by some of the reasons. In short, ineffective methods known and practiced, the new policy has led to the planning. Therefore, the reasons for this ineffectiveness as an important research topic has been investigated.

Keywords: Crisis, Crisis Management, Leadership, Global Crisis, Russia Federation, European Union, USA, Ukraine, Energy, Energy Security.

¹ Öğretim Görevlisi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Tefenni Meslek Yüksekokulu, Yerel Yönetimler ve Organizasyon Programı, İnsan Kaynakları A.B.D., 2014, acerkan@mehmetakif.edu.tr.

GİRİŞ

Yenilenemeyen enerji kaynaklarının dünya tüketiminin gelişen endüstrileşme ve teknolojiyle birlikte yaşanan dünya nüfusundaki artışla doğru orantılı olarak artış göstermesi, yeryüzünde sınırlı olan ve dünya coğrafyasına eşit oranda dağılmamış olan enerji kaynakları üzerinde büyük çapta kanlı mücadelelerin yaşanmasına neden olmaktadır. Dünya üzerinde enerji kaynakları bakımından zengin olan Ortadoğu ve Afrika kıtası gibi bölgelerde yaşanan iç karışıklıklar ve kanlı iç savaşlar, enerji kaynaklarına hâkim olabilmek amacıyla yaşanan olayların örneklerindedir.

Ulusal güvenliğin temel unsurlarından sayılan enerji kaynakları, yaşanan enerji küresel enerji krizleri sonrasında enerji güvenliğinin önem kazanmasıyla ayrı bir önem kazanmıştır. 1973 yılında yaşanan petrol krizinde de görüldüğü gibi enerji kaynaklarının diplomatik yaptırım aracı kullanılması sonrasında önem kazanan enerji kaynakları ve enerji güvenliği, günümüzde kaynakların tükenme tehlikesiyle karşı karşıya kalması nedeniyle ekonomileri var olan kaynakların güvenli olarak tedarik edilmesine yönelik politikalar izlemeye yönelmektedir.

Günümüzde özellikle doğal gazın talebin küresel anlamda çeşitli nedenlerle artış göstermesi ve bu durumun devletlerarasında gerek yerel gerek küresel anlamda krizlere neden olması günümüz yöneticileri için kriz yönetiminin önem kazanmasına neden olmuştur. Rusya Federasyonu ve AB arasında zaman zaman yaşanan enerji arz güvenliği sorunları dünyamızda bölgesel doğal gaz enerji krizlerinin temel örneklerinden olmasının yanı sıra, son günlerde Rusya Federasyonu ile Ukrayna arasında silahlı çatışmaya dönüşen krizin engellenmesinde yaşanan zorluklar da küresel anlamda enerji krizlerinin yaşanabileceğinin göstergelerindedir. Nitekim uluslararası kamuoyunu önemli ölçüde desteğiyle hareket eden AB ve ABD'nin yaşanan kriz karşısında diplomatik yaptırımlardan öteye gidememesinin de en önemli nedeni olası bir kriz yönetimindeki eksikliğidir. Uluslararası arenada yaşanan kriz yönetimindeki eksiklikler bu çalışmanın temelini oluşturmakta ve kriz yönetim uygulamalarının olumlu sonuçlar verip vermediği, yetersizliklerin nedenleriyle birlikte küresel etkileri tartışılacaktır.

1.ENERJİ KAYNAKLARI VE ENERJİ KAYNAKLARININ ÖNEMİ

Üretilmeyen, ancak mevcut bir formdan diğerine dönüştürülebilir enerji, Yunanca kökenli bir sözcük olup "en" iç, "ergon" iş kelimelerinden oluşmuştur (Gooch, 2011: 268). Diğer bir deyişle enerji sözcüğü, Yunanca "energia" sözcüğünden alınma olup "etkiyen kuvvet" anlamında kullanılmaya başlanmıştır (Özdamar, 2000: 133). İnsanoğlunun kendini tanımasıyla hayatına giren enerji kavramı, sanayi devriminin yaşanmasıyla birlikte artan makineleşmeyle ayrı bir boyutta önem kazanmaya başlamıştır. Sonrasında gelişen teknoloji ve diğer etkenler doğrultusunda enerji kaynakları insan hayatına girmiş; kömür, petrol ve günümüzde de doğal gaz önemli ölçüde bu gelişimin sonucunda hayati gereklilik olarak tanımlanmıştır. Sonuç olarak, insanoğlu enerji

kavramının tanımlanmasıyla birlikte günümüze kadar geçen süreç içerisinde enerji kaynağı kavramını da tanımlamaya başlamıştır.

İnsanoğlu için büyük bir öneme sahip olan “*Kaynak*” kelimesi, Türk Dil Kurumu güncel sözlüğünde “*Herhangi bir enerjinin oluşup çevreye yayıldığı yer*” olarak tanımlanmaktadır (http: 1). Tanımlamadan anlaşıldığı üzere belirli bir enerjinin oluşabilmesi için bir kaynağa ihtiyaç olmaktadır. Bu bağlamda enerji kaynakları, iş yaptırma yeteneğinin yerine getirilebilmesindeki yeteneğin harekete geçirilmesine kaynaklık eden varlıklar olarak tanımlanmaktadır. Bu varlıklar türlerine ve işlevlerine göre sınıflandırılmaktadırlar. Yapılan sınıflandırmalardan en yaygın olanı yenilenebilirliklerine göre yapılan enerji kaynaklarının sınıflandırılmasıdır. Belirtilen kısıta göre yenilen ve yenilemeyen olarak adlandırılan enerji kaynakları sınıflandırmanın genel şemasını şekillendirmektedir. İki grup enerji kaynaklarının hayati taşımaktadır fakat günümüzde yenilenemeyen enerji kaynakları olarak adlandırılan fosil yakıtlar taşıdıkları önem dolayısıyla farklı bir boyutta değerlendirilmektedir.

Sanayi devrimi fosil yakıtların önem kazanmasında önemli bir dönüm noktası konumundadır. Yaşanan devrimle birlikte üretim artışı makineleşmeyle sağlanmış ve bu artış fosil yakıt olarak kömürü temel sanayi girdisi olmasını sağlamıştır. Sonraki dönemlerde petrolün keşfi ve petrol kullanımının yaygınlaşması petrolü temel sanayi girdisi olarak benimsenmesini sağlamış ve bu durum petrolün insan kanından daha değerli hale gelmesine neden olmuştur. 19 yüzyılın en önemli ve en çok tüketilen fosil yakıtı olan petrol günümüzde de önemini korumakla birlikte çeşitli karışımların yaşanmasına temel etken olarak gösterilmektedir. Fakat özellikle 1973 yılında küresel anlamda yaşanan petrol krizine neden olması ve çeşitli gerekçeler doğal gazın tüketiminde artışların yaşanmasına neden olmuştur. Ayrıca küresel anlamda yaşanan bu kriz enerji güvenliği kavramının gündeme gelmesine zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla “Enerji Yönetimi” kavramı bu kavram oluşumlarının içerisindeki yerini almıştır.

1.1. Doğal Gazın Artan Önemi ve Diplomatik Yaptırım Aracı Olarak Kullanılması

Petrolün bir türevi olan doğal gaz, yerkabuğunun içindeki fosil kaynaklı bir çeşit gaz karışımdır. Doğal olaylar sonucunda, fosilleşmiş olan bitki ve hayvan kalıntılarının zamanla yer kabuğuna gömülüp basınç ve radyoaktivitenin de etkisiyle, kimyasal ayrışımına uğraması sonucunda oluşan doğal gazın oluşabilmesi için çok uzun yıllar geçmesi gerekmektedir. Doğal gaz esas olarak “*metan (CH₄)*” ve daha az oranda “*etan (C₂H₆)*” ve “*propan (C₃H₈)*” gibi hidrokarbonlardan meydana gelmektedir (Dokuzlar, 2006: 23).

Doğal gazın yoğunluğu 0,58-0,78 m³/kg'dır. Havanın yoğunluğu 1,0m³/kg olduğuna göre doğal gaz havadan hafif (Aras, 1991: 5), renksiz, kokusuz ve zehirli olmayan bir gazdır fakat ortamda fazla birikmesiyle ortamın havasız kalmasına neden olabilmekte ve boğucu özelliği olabilmektedir. Kokusuz olması özelliği nedeniyle gazın fark edilebilir

olması için özel olarak kokulandırılmaktadır. Doğal gazın kokulandırılması amacıyla “*tetra hidro teofen*” denilen özel bir madde kullanılmakta ve bu madde, çürük sarımsak kokusuna benzer bir kokuya sahiptir. Böylece gazın ortamda varlığını hissetmek mümkün olmaktadır. Doğal gaz mavi bir alevle yanar ve belli oranda hava ile karıştığında patlayıcı özelliği vardır. Havadaki doğal gaz çok az ya da çok fazla ise herhangi bir patlama olmaz ancak %5-15 arasında bir karışım söz konusu olduğunda tehlikeli olmaktadır (Dokuzlar, 2006: 22). Doğal gazın bir diğer özelliği ise büyük miktarlarda depolanamamasıdır (Dokuzlar, 2006: 22). Bu durum, doğal gaz ithal eden ülkeler için sıkıntı yaratmaktadır çünkü alınan doğal gazın kısa süre içerisinde tüketilmesi gerekmektedir. Kısa sürede tüketilmesi gerekliliği nedeniyle doğal gaz, kaynaktan tüketim yerlerine bağlanmalıdır (Dokuzlar, 2006: 22).

Sonuç olarak, özellikle yaşanan küresel petrol krizi sonucunda doğal gazın önemi giderek artmış ve başta Avrupa ülkelerinin doğal gaz ithalatlarında önemli miktarlarda artışlar yaşanmıştır. Artan taleplerle birlikte ihracat rakamlarının da yükselmeye başlaması doğal gazın enerji kaynakları arasında önemli bir yere sahip olmasını sağlamıştır, ayrıca doğal gaz da artık petrolün uluslararası ilişkilerde siyasi araç olarak kullanıldığı gibi siyasi bir araç haline almaya başlamıştır. Dolayısıyla zengin doğal gaz rezervlerine sahip olan ülkelerin stratejik önemi fazlasıyla artmıştır. Özellikle önem artışına Sovyetler Birliği'nin ardılı olarak uluslararası arenada yerini alan Rusya Federasyonu örnek olarak gösterilebilmektedir.

Varlığı uzun yıllar öncesinden bilinerek kullanılmaya başlayan doğal gaz, 1973 Petrol Krizi sonrasında yaşanan enerji krizleri sonucunda başlayan yönelim, günümüze kadar giderek artarak ilerlemiştir. Temiz enerji kaynakları arasında sayılabilecek ve temel olarak ısınmayla birlikte elektrik üretiminde kullanılan doğal gaz, günümüzde bağımlılık haline almaya başlamış ve doğal gaz rezervine sahip olan ülkeler yatırımlarını var olan kaynakların gelişimine aktarmaya başlamışlardır. Dolayısıyla günümüz dönemi doğal gaz kaynaklarının önem kazandığı bir zaman haline almıştır.

Doğal gazın temiz enerji kaynağı olarak nitelendirilmesi, depolanmasındaki yetersizlikler ve dolayısıyla kaynağından nakil gerektirmesi gibi özellikleri artan talep karşısında başta uluslararası ilişkilerde diplomatik yaptırım aracı olarak kullanılmasına neden olmaktadır. Bu durum doğrultusunda küresel boyutlara ulaşacak şekilde krizlere zemin hazırlamakta ve dolayısıyla devletleri bir takım güvenlik önlemlerine yönelik politikalar izlemeleri gerekliliğine yöneltmektedir. Enerji diplomasi anlayışı doğrultusunda pragmatik bir dış politika izleyen Rusya Federasyonu'nun engellenemeyen yükselişi ve diğer devletler karşısındaki yaptırım gücü karşısında AB'nin enerji politikalarına ağırlık vermesi bu bağlamda günümüzde örnek teşkil etmektedir.

Tarihten beridir enerji kaynaklarının uluslararası ilişkilerde diplomatik yaptırım aracı olarak kullanıldığı yaygın olarak kabul görmektedir. Bu olumsuz kullanım günümüzde daha çok bir silah özelliği taşımakta ve zaman zaman yaşanan enerji krizlerinde bu özelliğini doğrulamaktadır. Doğal gaz açısından bakıldığında, bu kaynağın silah olarak

kullanılmasında öncelikli neden kaynağa bağımlılık ve kaynağın dünya coğrafyasına eşit olarak dağılmamasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda kaynağa bağımlı olan ve yeterli rezervlere sahip olmayan AB ile Doğal gaz başta olmak üzere birçok enerji kaynağını coğrafyasında barındıran, enerji politikasını güç unsuru olarak tanımlayan Rusya Federasyonu arasında yaşanan sıkıntılar örnek olarak gösterilebilmektedir. Ayrıca, Rusya-Ukrayna krizleri, Estonya ile yaşanan Bronz Asker Anıtı krizi ve AB doğal gazındaki kesintiler siyasi olarak Rusya Federasyonu'nun hoş görmediği politikaların sonrasında meydana gelmesi de kuşkusuz tesadüf olarak görülmemektedir.

1.1.1. Diplomatik Yaptırım Aracı Olarak Doğal Gaz'ın Enerji Güvenliğine Etkisi

Yaşanan bazı gelişmeler ışığında doğal gazın günümüzde diplomatik yaptırım aracı silah olarak kullanıldığına anlaşılmasına ve zayıf tarafların bu duruma yönelik politikalar almalarını tekrar belirtmek gerekmektedir. Çünkü doğal gazın uluslararası ilişkilerdeki güç etkisi haline dönüşmesi küreselleşen dünya düzeninin tamamını önemli ölçüde etkilemektedir ve tam anlamıyla enerji güvenliği sorununu küresel bir boyuta taşımaktadır.

Her geçen gün modernleşen dünyamızda enerji kaynaklarının kullanılmadan insanlık yaşamının sürdürülmesinin zorluğu enerji güvenliği kavramını önemli kılmaktadır (Yergin, 2011: 223). Küresel bir sorun ve her an krize dönüşebilecek bir olgu olan enerji güvenliği konusunda birçok kesim tarafından fazlasıyla kavramsal tanımlamalar yapılmaktadır. Üzerinde uzlaşmış birçok tanımlama olmasına karşın asıl uzlaşma noktası kavramın taşıdığı önem olarak göze çarpmaktadır. Geniş bir yelpaze olarak düşünülen enerji güvenliği kavramı için en iyi tanımlamalardan birisi AB tarafından yapılmıştır. Enerji arz güvenliği temelinde enerji güvenliği; *“Toplumun tümünün iyiliği ve iyi işleyen bir ekonomi için sürdürülebilir gelişme hedefi çerçevesinde bütün tüketiciler için her fiyatta enerji ürünleri pazarına kesintisiz fiziki erişim sağlamak olarak”* tanımlanmaktadır (Görgülü, 2008: 4). Daha geniş bir kapsamla bakılacak olursa; Temel olarak aktörlerin enerji sorunlarında güvenliği nasıl sağlayabilecekleri konusuna dikkat çeken enerji güvenliği kavramı, Gavdat Bahgat'a göre enerji kaynaklarının ve enerji arzının çeşitliliği temelinde, enerji arzının uygun fiyatlarla kesintisiz olarak sağlanması olarak tanımlanmaktadır (Balaban, 2007: 12).

Birçok kişi ve kurum tarafından tanımlanmakla birlikte önemi vurgulanan enerji güvenliği kavramı ister enerji arzı temelinde incelenir ister diğer kapsamlar temelinde incelenir ortak olarak varılacak sonuç her an küresel çapta bir krize neden olabileceği ve insanlık yaşamının devamı için hayati önem taşıdığı sonucunda kesilmektedir. Tarihte kavramın önem kazanmasına neden olan birçok gelişme krizlerin küresel çapta olabirliğinin tüm insanlık için olumsuz etkilerinin anlaşılmasında etkili olmuştur.

Geçmişte yaşanan küresel çaptaki krizlerin genellikle Orta Doğu coğrafyasında meydana geldiği herkes tarafından genel hatlarıyla bilinmektedir. Bu durumun en önemli

nedeninin bölgenin zengin petrol kaynaklarına sahip olması da bilinen gerçekler arasında yer almaktadır. Fakat günümüzde bu olası krizlerin çıkabileceği coğrafya ve zengin kaynak çeşidi farklılık göstermekle birlikte krizin etkisi bakımından da farklılık göstermektedir. Ayrıca kaynaklar üzerindeki mücadelelerde nakil hatlarının güzergâhlarının da mücadele konusu edildiği bir hale dönüşmektedir. Enerji nakil hatlarının bu denli önem kazanmasının da en temel gerekçesi kuşkusuz artan doğal gaz tüketimi ile birlikte bu enerji kaynağının nakil hatlarıyla taşınması zorunluluğundandır.

Günümüzde yaşanabilecek enerji temelli küresel krizlerin farklı coğrafyalarda patlak verme olasılığını ele almak gerekmektedir. Bu bağlamda incelendiğinde bu yeni coğrafya *Büyük Satranç Tahtası*² olarak adlandırılan ve doğal gaz bakımından zengin durumdaki Avrasya coğrafyasıdır. Avrasya kavramının anlamının tam açık olmaması nedeniyle bu yeni coğrafyayı dağılan Sovyetler Birliği ve etki alanındaki toprak parçaları olarak örneklendirmek mümkündür. Örneklenen coğrafyada ise göze çarpan bölgeler Hazar ve Orta Asya bölgesi, Karadeniz coğrafyası ve Kafkaslardır. Görüldüğü üzere etki altına alınması güç olan ve rasyonel aktör olarak tanımlanmayan İran coğrafyası bu önemli bölgenin bir nebze de dışında tutulmaktadır. Bu durum tanımlanan coğrafyanın devletlerinin de karakteristiğini ortaya çıkarmaktadır ve ortak yönleri yaşadıkları istikrarsızlıklarla birlikte geri kalmışlık olarak göze çarpmaktadır. Kısacası enerji temelinde yaşanacak olan ve olası olarak görülen her şekilde karşımıza çıkabilecek küresel krizlerin çıkış noktası *Büyük Satranç Tahtası* (Merkushev, 2005: 362) enerji nakil hatlarının geçiş güzergâhlarını kapsayarak, doğal gaz temelinde yaşanabilmesi güçlü bir ihtimaldir.

Küresel bir krizin enerji temelinde meydana gelmesi olasılığı ve bunun her an meydana gelebilirliği tartışmasız olarak kabul edilmelidir. Çeşitli nedenlerle tetiklenebilecek ve küresel çapta genişleyebilecek olan bu olası küresel kriz için petrol bakımından zengin olan ve bir halk hareketi olarak gerçekleşen Arap Baharı bu olasılığı daha güçlü kılmaktadır. Kurulu düzenin değiştiği Arap coğrafyasında yakın zamanda yaşanan bu kriz *Büyük Satranç Tahtası* coğrafyasını, dolayısıyla doğal gaz temelindeki olasılığı güçlendirmektedir.

Kırım coğrafyasında başlayan ve günümüzde Ukrayna'da etkili hale gelmeye başlayan Rus-Ukrayna krizi bu olasılıkların gerçekleşmesine işaret niteliği taşımaktadır. Önemli ölçüde doğal gaz rezervlerine sahip olmamasına rağmen enerji hattı güzergâhı, Karadeniz kıyısı olması nedeniyle önemli ölçüde jeopolitik ve jeostratejik öneme sahip olan ülkenin NATO'ya ve AB'ye yakınlaşmaya başlaması bölgedeki hareketliliğin yaşanmasında önemli ölçüde etkili olmaktadır. Daha açık bir deyişle Rusya Federasyonu için arka bahçesini oluşturan coğrafyanın doğal gaz nakil hatlarının AB'ye ulaşmasındaki %80'lik (Ataş, 2006: 108) etkisine ek olarak Karadeniz'den büyük güçleri uzak tutmayı amaçlayan Rusya'ya karşı gelerek NATO'yu bölgeye çekmeye çalışan Ukrayna'nın

² Bkz., Brzezinski,Z.(2010), *Büyük Satranç Tahtası*, (Çev.Türedi,L.), İnkılap Yayınevi: İstanbul.

sıkıntı yaşamamasının en önemli nedeni olarak gösterilmektedir (Kramer, 2009: 40). Hâlihazırda devam etmekte olan bu küresel boyutlara ulaşabilecek krizin özelliklerinin ve etkileriyle birlikte kriz yönetim yöntemlerine değinmeden önce kısaca kriz kavramı, kriz yönetimi kavramı ve enerji yönetimi kavramı gibi unsurların açıklanmasında yarar vardır.

2. KRİZ ve KRİZ YÖNETİMİ

Etimolojik olarak incelendiğinde, kriz sözcüğü Yunanca "*ayrılmak*" anlamına gelen "*krisis*" sözcüğüne dayanmaktadır (Pira vd., 2004: 23, Aktaran: Semercioğlu, Anonim: 1). Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlüğünde kriz; "*sonucu tehlikeli olabilecek durum, bunalım*" şeklinde ifade edilmekte, Mac Millan sözlüğünde ise "*daha iyi ya da daha kötüye gitmek için dönüm noktası*" olarak tanımlanmaktadır (Semercioğlu, Anonim: 1). Tanımlamalara karşılık, Çince olarak "*fırsat ve tehdit*" anlamlarını içeren kelimelerle yazılan kriz kelimesi taşıdığı anlam bakımından da içerisinde olunan durumun olumlu yönde de kullanılabilmesini göstermektedir. Kriz durumunun stres yaratan hallere neden olması genel olarak fırsata çevrilme olasılığının düşük olasılık nitelendirilmesiyle karşımıza çıkmaktadır.

Kriz kavramının nedenleri ve sonuçlarının olduğu, sürecin bir takım radikal değişikliklerle sonuçlanabileceği bilinmesi gereken bir gerçektir. Bu bağlamda, krizlerin nedenleri ve sonuçlarına dayalı olarak yazında; teknik krizler, doğal krizler, siyasi krizler, sosyal krizler ve örgütsel krizler olmak üzere 5 tip kriz kategorisi geliştirilmiştir (Arslan, 2009: 3). Bunun yanında sessiz, aniden ve periyodik krizler, algılanabilir ve tuhaf krizler, tetikleyici krizler olmak üzere çok özel kriz türlerinin de olduğu da belirtilmektedir (Tuğcu, 2004 Loosemore, 2000, Aktaran: Arslan, 2009: 3). Yaşandığı kadarıyla aniden meydana gelen kriz durumunun öngörülemez olarak adlandırılması doğru olmamaktadır. Bu adlandırma ya da diğer bir deyişle tanımlamanın aksine krizin zamanının öngörülemez olduğunu ve aslında meydana gelebileceğinin bilindiği olarak kavramı tanımlamak daha doğru olmaktadır. Şayet meydana geleceğinin bilinmemesine rağmen olası kriz durumları için önlemler alınması, yapılanmaların oluşturulması ve daha açık bir deyişle kriz yönetimi olgusunun gerçekleştirilmesi, krizin sadece zamanının tam anlamıyla öngörülememesi görüşünü kabul edilebilir kılmaktadır. Dolayısıyla kriz yönetimi kavramı da bu görüş ışığında büyük önem taşımaktadır.

Krizler, bireyden bireye, kurumdan kuruma, devletten devlete farklı sonuçlarla etkili olmaktadır. Kısacası yaşanacak her kriz durumunun türlerinin aynı karakterlere sahip olduğu varsayımıyla hareket edilse bile etkilerinin farklı olabileceği kabul edilmektedir. Örneğin küresel boyutta karşılaşılan bir ekonomik kriz her siyasi ve bireysel aktör ya da kurumu farklı ölçülerde etkilemekle birlikte bu etkinin olumlu ya da olumsuz olabileceği konusunda ortak fikir birliği bulunmaktadır. Sadece kriz konusunda bir karakteristik analizinin yapılması, bu analizde krizin değişik aşamaların olduğu gerçeği ve kriz yönetiminin gerekliliği tüm kriz durumları için her aktörce aynı olarak kabul edilmektedir.

Her aktörce farklı etkiye neden olan kriz durumu için kriz yönetimine gerek duyulmakta ve kriz yönetimi, beklenmeyen durumlardan en az zararla kurtulmayı, gerekse durumu fırsata çevirmenin mümkün kılınması için krizin aşamaları boyunca izlenecek stratejilerin belirlenmesi doğrultusunda durumun yönetilmesi anlamına gelmektedir (Aydede, 2002: 160, Aktaran: Demir, Anonim: Anonim). Daha öncede değinildiği gibi geçmiş yıllarda yaşanan deneyimler, kriz hallerinin türleriyle birlikte aşamalarının da olduğunun anlaşılmasına ve kriz yönetiminin öncelikle bu aşamaların tanımlanmasıyla mümkün olabileceğini göstermektedir. Kısacası öncelikle sürecin tanımlanması ve algılanmasıyla birlikte stratejilerin uygulanması ilk anda gereklilik olarak belirtilmektedir.

Kriz konusunda diğer alanlarda olduğu gibi birçok çalışma gerçekleştirilmiş ve akademik alanda bu çalışmalar büyük ölçüde kabul görmüşlerdir. Bu durum dolayısıyla birden fazla görüşün ortaya atılmasına ve zaman zaman değişik görüşlerin tartışma konusuna dönüşmesiyle sonuçlanmıştır. Bu tartışma konularından birisi de krizin aşamaları konusunda gözlemlenmiştir fakat genel olarak bakıldığında krizin üç aşamada geliştiği görüşü ortak görüş olarak benimsenmiştir (Demir, Anonim: Anonim). Krizin üç aşamada gerçekleştiğinin kabul edilmesindeki en önemli etmen ise zaman zaman altı, beş ve dört aşamadan oluştuğu iddia edilse de aslında tüm bu görüşlerin üç aşamalı bir süreci anlattığının anlaşılmasıdır. Ortak görüş doğrultusunda da krizin aşamalarını, öncesi, kriz süreci ve sonrası olarak belirtmek mümkündür.

Krizin aşamalarının birçok değerlendirmeye tabi tutulması, çok fazla çalışmaların konu kapsamında incelenmesi bilgi kirliliği olarak düşünülmemelidir. Çünkü bu durum bilgi kirliliğinin aksine yönetim konusunda çeşitli modellerin oluşturulması ve benimsenmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Proaktif yönetim ve reaktif yönetim modellerinin bu çalışmalar sonucunda ortaya çıktığını ve bilgi kirliliğinden uzak çalışmalar olduğunu bir gerçektir.

Kriz yönetiminde algı ve tanımlama sonrasında birçok modele göre birçok strateji aşamaları olduğuna ek olarak izlenecek stratejilerle ilgili ortak görüşler bulunmaktadır. Bu görüşler krizin aşamaları sırasında, kriz takımlarının oluşturulması, medyanın kontrol alanına karşılık önemli etkisinin göz önünde bulundurulması, kriz yönetim planlarının oluşturulması, profesyonel danışmanlarla çalışılması, yönetimin bu durumlar konusunda yetkilerinin kullanılmasına olanak sağlanması ve disiplinli bir şekilde hareket edilmesi gibi uygulamaların gerçekleştirilmesini gerekli görmektedir. Bu noktada disiplin ile birlikte ivedilik kavramına vurgu yapılmakta fakat bu durumun tarafimca zamanın verimli, sağlıklı ve doğru olarak kullanılması şeklinde belirtmek daha kabul edilebilir görülmektedir. Kısacası hızlı olmak zaman zamanda bilindiği gibi felaketlere zemin hazırlamaktadır. Hızlı ve basiretlilik kavramlarının aynı anda dikkate alınması daha doğru olmaktadır.

Birçok görüş ve çalışma ışığında kriz yönetimi stratejilerinin uygulanması sırasında takım olabilmeyen önemiyle birlikte bireysel olarak yeterlilik; dolayısıyla bireylerin

yönetimi durumu, kısacası liderlik konusu büyük önem taşımaktadır. Takımların bireylerden oluştuğu ve bireylerin bir takım yöneticisine gerek duyduğu gerçeği liderlik kavramının önemini göstermektedir. Küçük ölçekli kurumları gibi büyük ölçekli siyasi kurumlar ve uluslararası ilişkiler aktörleri için de liderlik kavramı aynı ölçüde önem taşımaktadır. Çünkü kurulu düzen bir kaptan eşliğinde devam ettirilmekle birlikte kaptanın yetenekleri de dalgasız denizde önem taşımamaktadır.

Etkin kriz yönetimi için gerekli olan üç şeyin; “*etkili ve açık iletişim, net bir vizyon ve değerler silsilesi, samimiyete dayalı insani ilişkiler*” olduğu önerilmektedir (Klan, 2003, Schoenberg, 2004, Aktaran: Arslan, 2009: 182). Bu özelliklerini geliştiren, buna önem veren ve bunların pratiğini bolca yapan liderler özellikle bir kriz anında insani boyutun kontrolünü kolayca sağlamış olacaktırlar (Arslan, 2009: 182). Yapılan araştırmalar kriz anında en önemli etmenin insan olduğunu göstermektedir (Gill, 2008, Blythe, 2006: Aktaran: Arslan, 2009: 182).

Kriz zamanı liderin ön planda olması yani kişisel varlığıyla kamuoyunun önünde yer alması kriz yönetimi açısından en önemli unsurlardan biri olarak değerlendirilmektedir (Braden vd., 2005, Martin, 2007, Aktaran: Arslan, 2009: 182). Kimi araştırmalar (ASPH, 2005, Aktaran: Arslan, 2009: 182) krizde liderliğin düz bir çizgide seyretmediğini öne sürer. Hatta inişli çıkışlı, sürekli gelişen ve devamlılık isteyen bir süreç olduğu kanısı yaygındır (Arslan, 2009: 182-183). Bu tür kaotik ortamlarda istikrarlı olabilmek ise kriz liderliğinin vazgeçilmezidir (ASPH, 2005, Aktaran: Arslan, 2009: 183). Bu bağlamda liderlik ve lider kişi gereksinimi kriz hallerinde vazgeçilmez bir unsur olmakla birlikte liderin bazı vazgeçilmez donanımlara eksiksiz olarak sahip olması gerekmekte ve bu gereklilik önemli ölçüde akademik alanda da vurgulanmaktadır.

3. KRİZ AŞAMALARINDA KRİZ YÖNETİMİ VE KRİZ LİDERLİĞİNİN ETKİSİ

Kriz ve kriz yönetimi kavramları üzerine birçok araştırma yapılmıştır. Her bir araştırma ister akademik boyutlarda olsun ya da olmasın ortak takım özelliklerin kriz konusundaki varlığını kabul etmiş ve bir takım ortak görüşlerde hem fikir olunabilecek sonuçlar çıkarılmasına olanak sağlamıştır. Krizin bazı etkilerinin varlığı, bazı aşamalarının varlığı ve kriz yönetimi gerekliliği belirtilen ortak çıkarımlardan bazılarıdır. Diğer çıkarımlarla birlikte en göze çarpan çıkarımlardan birisi de liderlik olgusudur. Daha açık bir deyişle kriz yönetiminde liderlik olgusunun önemidir.

Liderlik konusuna gösterilen ilgi ve liderlik uygulamaları, insanlık tarihi kadar eskidir (Mayatürk Akyol vd, 2013: 16). Liderlik konusundaki en eski bilinen yazılı eser ise Farabi’ye aittir (Mayatürk Akyol, 2013: 106) ve bu dönemlerden beridir ilgi gören bir konu ola gelmiştir. Kriz yönetiminde en önemli olgulardan birisi olan liderlik kavramı da bu ilgi nedeni başta olmak üzere birçok bakımdan kriz konulu çalışmalarda önemli görülmektedir. Kriz yönetiminin unsurlarından birisi olarak kabul edilmesi de taşıdığı önemin göstergelerindedir. Ayrıca, kriz yönetimi sırasında ekibin, kriz yönetiminde

başarılı olabilmek için etkili liderliğe gereksiniminin (Aksu, 2009: 2439) olduğunun kabul edilmesi, liderliğin öneminin diğer göstergelerindedir.

Yönetimde yetke, etkiye ve erke sahip olan kimse olarak tanımlanan liderlik, kriz yönetiminde gerekli unsurların başında yer almaktadır ki; bu unsurlar üç ana başlıkta toplanmaktadır. Eğitim, vizyon ve insan ilişkileri olarak belirlenen bu unsurların uygulayıcıları tartışılmaz olarak liderlerdir. Yapılan araştırmalar da kriz anında en önemli etmenin insan olduğunu göstermektedir (Gill, 2008 ve Blythe, 2009, Aktaran: Arslan, 2009: 182). İnsan etmeni temelinde kriz yönetimi için ayrı önem taşıyan liderlik ve lider kavramı çözüm süreçlerinin en etkili aktörleri arasında yer almaktadır.

Şef, yönetici ve önder olarak tanımlanan liderler tüm zamanlarda kolay olarak seçilen kimse ya da kimseler olmamışlardır. Sıradanlıktan ve alışa gelmişlikten uzak kimseler olarak birtakım özelliklere sahip olan kimseler olarak kabul görmüşlerdir. Daha açık bir deyişle lider olacak kimsenin bir takım ayırt edilebilir özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu özellikler; uyanık, bilgili, ayırt edici olmak, karizmatik olmak, iletişim becerisi yüksek olmak, kararlı ve esnek olmak, önder olabilmek ve kritik anları yönetebilme yeterliliğine sahip olabilmektir. Günümüzde birçok etkili liderin bu özellikleri taşıdığı bilinmektedir.

Kriz ve kriz yönetiminde geçmişten bugüne yapılan araştırmalarda genel olarak liderlik kavramı ve etkileri üzerinde durulmuşken bu bağlamda liderliğin belirtilen araştırma konularındaki etkisi de hem tartışma konusu olmuştur. Bu tartışmalar zaman zaman etkili sonuç verirken zaman zaman da önemli etkilere neden olamamıştır ortak görüş tamamen konunun tartışmalı olduğundan ileri gidemediği şeklinde kabul görmüştür. Bu nedenle tartışmanın bir sonraki aşamasına geçebilmek yani bir sonuca varabilmek isteği araştırmacıları liderin karakteri üzerine yoğunlaşılması gerekliliğine zemin hazırlamıştır.

Kriz yönetiminde liderliğin etkisi incelendiğinde liderin bazı ayırt edilebilir özellikler taşıması gerekliliği tamamen liderin varlığından ziyade liderlik karakterinin varlığının yönetimde etkisinin gerekliliğindedir. Bu bağlamda, kriz yönetiminde duruma ve mevcut göreve bağlı olarak liderler, çantasından gerekli alet edevatı çıkartan ustalar gibi, en uygun liderlik tarzını bulup çıkartmak zorundadırlar (Asuncion vd., 2006, Aktaran: Arslan, 2009: 183). Kriz öncesi ya da planlama safhasında gerekli liderlik kriz zamanı işlevsiz kalabilir (Arslan, 2009: 183). Hatta kriz zamanı acil tepki verilebilmesi için otokratik ve buyurucu bir lider tarzı tercih edilebilir (Bird, 2001, King, 2007, Aktaran: Arslan, 2009: 183).

Liderler, krizle karşılaşmamış gibi davranmamalıdır (Aksu, 2009: 2439). Gerçekçi bir biçimde bir örgütsel krizle karşılaşma olasılığının farkında olmalı ve buna hazırlıklı bulunmalıdırlar (Aksu, 2009: 2439). Liderler bir krizin yeniden oluşması olasılığını azaltmaya çalışabilirler, kriz süresini kısaltabilirler, krizde insan boyutunu dikkate alarak, krizin olumsuz etkilerini azaltabilirler (Klann,2003: 3, Aktaran: Aksu, 2009: 2439).

Liderlik bazen bir kişilik özelliği, bazen belli bir makamın niteliği, bazen de bir davranışın türü olarak oluşur. Lider, zorunlu olarak grup üyeleriyle ilişkilerini yürütür (Aksu, 2009: 2439). Liderlik, lider ile grup arasında bir etkileşim sürecidir (Aydın,2000:337; Erdoğan, 2002: 48, Aktaran: Aksu, 2009: 2439). Bir liderde olması gereken temel vasıflar, ortak amacı başarmak, takım kurarak muhafaza etmek ve bir şeyi güdüleyerek geliştirmektir (Adair, 2004: 93, Aktaran: Aksu, 2009: 2439).

Kriz yönetimi konusu başta olmak üzere liderin etkili olabileceği birçok alanda baştaki kişinin tüm sayılan özellikleri taşımasına rağmen yaşanan sürecin sonucunun ne olabileceği kısacası her liderin başarılı olup olamayacağı konusu önemli bir sorun durumundadır. Bu sorun da diğer belirtilen tartışma konuları gibi belirsizlik durumunda olmasına rağmen açık olan bulgu liderlik ve süreç arasındaki etkileşimin verimli olmasıdır. Her lider tam donanımlı olmasına rağmen her kriz ya da rutin durumda başarıya ulaşabilecek diye bir düşünce kabul edilmemelidir. Geçmişten bugüne her liderin her durumda başarılı olamaması bu görüşü destekler niteliktedir. Kısacası liderler kimi zaman başarılı olamamaları bu görüşü destekler niteliktedir. Kısacası liderler kimi zaman başarılı olamamaları bu görüşü destekler niteliktedir. ABD’de finansal krizi, 11 Eylül krizi, Arap Baharı gibi örnekler liderlerin başarısız olabileceğini gösterirken; 98 Rus ekonomik krizi, Küba krizi ve petrol krizleri başarılı kriz yönetimi örneklerinin olabileceğini göstermektedir. Sonuç olarak kriz yönetiminde liderlik olgusu karakteristiğiyle birlikte büyük önem taşımakla birlikte bundan daha çok liderin kriz anında her tür ortamda ve durumda çözüm etkinliğine sahip olunacak ortamı hazırlayabilmesi ayrıca önem taşımaktadır. Liderlik ve yetenekler ortama olumlu etkileşim sonucunda önem kazanmaktadır. Ukrayna krizi sürecinde Putin’in bu ortam hazırlığı ve durumla olan olumlu etkileşimi krizde etkili olabilmemesinin temelinde yer almaktadır.

4. RUSYA FEDERASYONU-UKRAYNA KRİZİNİN KIRIM SORUNUYLA KÜRESEL HAL ALMASI

4.1. Rusya Federasyonu-Ukrayna Krizi

Önemli ve ortak bir tarihi geçmiş uzun bir süredir paylaşan ve bu ortak tarihin en önemli ortaklığının da Sovyetler Birliği sırasında gözlemlendiği iki ülke Rusya Federasyonu ve Ukrayna’dır. Uzun ve ortak bir tarihi birlikteliklerinin olduğunun iddia edilmesine karşılık taraflar etnik kökenleri bakımından farklı görüşler öne sürmektedirler. Ukrayna milliyetçileri farklı etnik kökene sahip oldukları görüşünü savunmaktayken; Rus milliyetçileri ise aynı kökene sahip oldukları görüşünde birleşmektedirler. İki görüş ışığında tarafların yakın etnik kökene sahip oldukları kabul edilmektedir ve Ukraynalarılar küçük Ruslar olarak adlandırılmaktadırlar (Bingöl, 2014: 18). Rus İmparatorluğu’nun Kırım’ı topraklarına katmasıyla Rus hâkimiyetine girmiş olmaları bu adlandırmanın en önemli nedeni olarak gösterilmektedir.

Ukrayna bilindiği üzere Doğu Avrupa ülkesidir. Ukrayna açısından bakıldığında kendileri Slav olarak tanımlanmakta ve tanımlanmaktadırlar (Bingöl, 2014: 18). Slav

Ukrayna halkının yaklaşık %17,3'ü Rus kökenli olarak bilinmekte ve bu oran önemli bir azınlık nüfusu temsil etmektedir (Bingöl, 2014: 18). Ülkede Rus nüfusunun varlığının en önemli nedenlerinden biriside Kırım işgali sonrasında 1917'de bağımsızlığını kazanan ülkenin 1920 yılında Sovyetler Birliği'nin işgaline uğraması ve Birliğe girmesinden kaynaklanmaktadır. Sonuçta Birliğin yıkılışına kadar geçen süreç ortak bir çatı altında geçmiş ve halklar iç içe girmişlerdir.

Ukrayna'nın SSCB'nin dağılması sonrasındaki bağımsızlığından günümüze geçen süreç pek de iç açıcı olmamıştır. Çeşitli krizler ve önemli ölçüde sorunlarla baş etmek zorunda kalan ülkenin nüfusu önemli ölçüde azalmış ve ülke toparlanmakta güçlük çekmiştir. Ülkenin yaşamış olduğu problemler sadece ekonomik sorunlar temelinde gelişmemiştir. Çeşitli güvenlik sorunlarıyla da baş etmek zorunda olan ülkenin bu sıkıntıları yaşamasındaki en önemli etken önemli bir coğrafyaya sahip olması ve eski bir süper gücün komşusu konumunda olması olarak tahmin edilmektedir. Bu önemli konum ve ülke politikaların yansımaları günümüzde de yaşanan sıkıntıların önemli ölçüde devam etmesinin zeminini hazırlamaktadır.

Ukrayna'nın en önemli kazancı ve dolayısıyla sıkıntısı yer aldığı coğrafi konumdur. Karadeniz'e kıyısı olmasının yanında önemli enerji nakil hattı koridoru olması bakımından iki taraf arasında denge sağlamak zorunda olması coğrafi konumunun sonuçlarıdır. Avrupa enerji ihtiyacının bu coğrafyadan sağlanması Avrupa için ülkeyi temelde enerji arz güvenliği bakımından önemli kılarken, enerjiye dayalı bir dış politika benimseyen Rusya Federasyonu bakımından da talep güvenliği ve milli güvenlik bakımından ülkeyi önemli kılmaktadır.

Tarihten bu yana çeşitli zaman dilimlerinde iki taraf arasında gerginlikler yaşanmıştır. Bu gerginlikler ilişkilerde değişik politikaların izlenmesine neden olmuştur. Fakat bu gerginlikler arasında "*Turuncu Devrim*" ilişkilerin ayrı bir boyuta taşınmasında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Çünkü bu devrim ülkedeki Rus etkisinin azalmasının başlangıç noktası olarak gösterilmiştir. AB ve ABD'nin destekledikleri Yusçenko'nun Cumhurbaşkanı olarak 2005 yılında göreve başlaması Rus etkisinin azalmasının nedeni olarak yorumlanmıştır. Etki alanının daralmasına Rusya Federasyonu'nun tepkisi olumsuz olarak algılanmasının açıklanmasıyla birlikte 2006 doğal gaz krizinin yaratılmasıyla karşılık verilmiştir. Bu bağlamda ülke kendisini olumsuz etkileyen değişikliklere enerji kaynaklarını bir güç olarak kullanmasıyla sonuçlanmıştır.

AB üyeliğini bu süreçte bir yakın bir hedef olarak belirleyen Ukrayna'nın Birliğe yaklaşmasıyla birlikte NATO'ya üye olacağını da beyan etmesi ilişkilerin gerginliğini bir kademe daha üst seviyelere taşımıştır. Çünkü bu yaklaşma arka bahçesi konusunda hassas davranan ve bu durumu "*Yakın Çevre Stratejisi*" kapsamında ulusal güvenliğini tehdit olarak beyan eden Rusya Federasyonu için tehlikenin yaklaşması olarak algılanmıştır. Çünkü NATO ve AB'nin bölgedeki etkinliğinin artması, aynı zamanda bölgeye ABD'nin ilgisinin artması anlamı taşımaktadır. Ayrıca bu durum NATO'nun

SSCB'yi çevreleme amacının Rusya Federasyonu'nu çevreleme amacına dönüştüğü düşüncesini de düşündürmektedir.

Rusya Federasyonu'nun zaman zaman NATO'yla birlikte hareket etmesine rağmen örgütü yakın çevresinden uzak tutma isteği bilinmektedir. Böylesi bir olası bir çabaya karşılık sert olarak tepki vereceği açıkça belirtmekle birlikte olası NATO üyesi olmayı hedefleyen Gürcistan'la yaşanan Osetya Krizi verilen tepkinin boyutunun göstergesidir. Kısacası Rusya Federasyonu NATO'yu dolayısıyla ABD ve AB'yi yakın çevresinden uzak tutmayı hedeflemekte fakat diğer taraftan bu güçler bölgede etkin olmayı hedeflemektedir. Bu etkinlik isteğinin en önemli nedeni de kuşkusuz bölgenin sahip olduğu kaynaklar ve coğrafi konumundan kaynaklanmaktadır.

Rusya Federasyonu, diğer ülkelerin bölgesindeki etkinliğini arttırma çabalarına değişik boyutlarda karşılıklar vermiştir. Doğal gaz krizleri, elektrik krizleri ve son olarak Osetya krizi verilen karşılıkların örneklerini oluşturmaktadır. Bu sert tepkilere karşılık NATO, AB ve ABD bölge üzerindeki çıkarlarını halen daha devam ettirmekte ve son olarak hem NATO hem de AB düzeyinde Ukrayna ile görüşmelerin başlatılması yeni bir krizin olabilirliğinin zeminini hazırlamıştır. Bu olası kriz günümüzde yaşanan Kırım'ın ilhakı ve Ukrayna'nın parçalanmasına giden süreç olarak kabul edilebilmektedir.

4.1.1. Kırım Krizi

Ukrayna'da 2010 başkanlık ve 2012 parlamento seçimlerinden sonra kısmi gerginlikler yaşanmasına rağmen Kasım 2013'e kadar sürdürülebilir siyasi bir ortam hâkim olmuştur (Bingöl, 2014: 16). Bu dönem Kırım İşgaline uzanan bir süreç olarak ilerlemiş ve ülkenin iç sorunuyken Rusya Federasyonu'nun duruma müdahil olmasıyla uluslararası sorun haline dönüşmüştür. AB ile ortaklık anlaşmasının imzalanmasından vazgeçilmesi sonrasında ülkede iç ayaklanmanın meydana gelmesi ve bunun sonucunda Cumhurbaşkanı Yanukoviç'in ülkeyi terk etmesi Batı'nın sert tepkisiyle karşılaşmıştır (Özbay, 2014: 8). Sonrasında sessiz kalması beklenmeyen Putin yönetimi işgal yolunu tercih etmiş ve Kırım'ı işgal etmiştir (Özbay, 104: 8). Rusya Federasyonu'nun duruma Ukrayna'nın özerk bölgesi olan Kırım bölgesinden müdahil olmaya başlaması ayrıca tesadüf olarak nitelendirilmemektedir.

Kırım Özerk bölgesiyle Rusya Federasyonu'nun bölgedeki Rus yandaşı olan nüfus ile birlikte bölgeyle var olan tarihi bağlantısı bu uygulamanın en önemli nedenlerindedir. Bilindiği üzere pragmatik bir dış politika anlayışı temelinde Dugin'in Avrasyacılık³

³ Yeni Avrasyacıların temel hareket noktaları, Sovyet sonrası dönemde Moskova yönetiminin Batı ile iyi ilişkiler kurmak pahasına ülkenin tarihi, coğrafi ve kültürel kimliğine aykırı politikalar yürüttüğü, ulusal çıkarlarını göz ardı ettiği iddiasıdır (Tuncer, 2000: 438 Aktaran: Sönmez, 2010: 79). Avrasyacılara göre bu ekol "*ne Doğu ne Batı*" terimleri ile ifade edilebilecek üçüncü bir yoldur (Dugin, 2010: 5). Bu yüzden Avrasya'nın Rusya merkezli kıtasal entegrasyonu, onun tüm halklarına ve devletlerine gerçek egemenlik, azami siyasi ve ekonomik otokrasi sağlayabileceği savunulmaktadır (Dugin, 2010: 6). Bu durum da geniş bir jeopolitik plan hazırlanarak gerçekleştirilecektir.

görüşü anlayışını benimseyen Rusya Federasyonu için Ukrayna dolayısıyla Kırım büyük bir önem taşımaktadır. Bu doğrultuda kırmızı çizgilerinin ihlal edildiğini belirten Moskova yönetiminin güvenlik endişesi nedeniyle bölgenin işgalini gerçekleştirdiği belirtilmektedir (Özbay, 2014: 9).

Yaşanan işgalin savunulacak bir tarafı kuşkusuz ki yoktur. Dolayısıyla her geçen gün artan bilinci doğrultusunda uluslararası kamuoyu da bu işgale sert tepkiler vermişlerdir. Söz konusu tepkiler sonrasında Rusya Federasyonu açıklamada bulunmuş ve işgali gerçekleştiren askerlerin rütbelerinin olmadığını belirtmiştir. Bu durum işgalin ülke tarafından gerçekleştirilmediği ve bir takım gurupların eylemleri doğrultusunda gerçekleştirildiği düşüncesi kamuoyuna yansıtılmıştır. Fakat bu yapılan açıklamalara rağmen işgalin Rusya Federasyonu tarafından gerçekleştirildiği genel kabul görmektedir. Bu bağlamda işgal uluslararası kamuoyunda çeşitli şekillerde etkilere ve tepkilere neden olmaya devam etmektedir.

4.2. Kırım ve Ukrayna Krizinin Uluslararası Yansımaları

Rusya'nın Kırım'ı işgali ve ilhak teşebbüsü, Batılı ülkeler tarafından genel olarak protesto edilmiş, ABD ve AB Kremlin'e sert tepki göstermiş ve Rusya'ya karşı ekonomik yaptırımları gündeme getirmiştir (http: 2). ABD'li ve AB'li yetkililer, referandumun meşru olmadığını ifade etmiş, Rusya'nın ilhak girişimini kınamış ve Putin'in çevresindeki iş adamlarının hesaplarının dondurulması yönünde yaptırımlara başvurmuştur (http: 2). ABD ve AB arasında ayrıca Avrupa'nın, Rus doğal gazına olan bağımlılığının azaltılması amacıyla görüşmeler gerçekleştirmiştir (http: 2). NATO ise ilk etapta Rus askerlerinin Kırım'dan çekilmesini talep etmiş, yinelenen talepler ve görüşmeler netice sağlamayınca taraflar arasındaki bütün ilişkiler durdurulmuştur (http: 2).

Kırım işgaline Batılı ülkelerinin tepkileri sert olmasına karşılık her kesimin tepkisi bu denli sert ve olumsuz olmamıştır. Olumsuz tepkilere ek olarak bir kesim tarafsız kalmak yönünde politikalarını belirlerken Çin ve Hindistan gibi ülkeler Batı'nın aksine Rusya Federasyonu'nun yanında yer aldıklarını göstermişlerdir. Fakat bu konuda açıkça bir beyan belirtilmemiştir. Açık bir beyan vermek yerine örneğin Pekin "İçişlerine karışılmaması" prensibini savunduğunu belirterek duruma dolaylı olarak tarafsız olduğunu BM toplantısında dile getirmiştir (http: 2). Hindistan tarafı ise yapmış olduğu açıklamada tam olarak Rusya Federasyonu'nu desteklediğini beyan etmese de aynı zamanda Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün savunulmasına yönelik bir beyanda da bulunmamıştır. Dolayısıyla Moskova ile uyumlu olarak hareket edilmesi yolunu tercih etmiş olarak politikalarını belirtmiştir.

Kırım krizi şüphesiz ki 3.Dünya Savaşı'na dönüşebilecek nitelikte küresel bir kriz niteliği taşımaktadır. Taşınmış olduğu küresel felaket olasılığına zemin teşkil etmesinin

endişeleri de özellikle Batılı devletleri tarafından konunun BM'ye taşınmasıyla ayrı bir boyut kazanmıştır. Bu ayrı boyut kuşkusuz Kırım konusunda ortak bir yaptırım kararı alınması ve bir takım caydırıcı önlemlerin tartışılması, dolayısıyla olaya uluslararası kamuoyunun ilgisini arttırmaya yönelik olmasından kaynaklanmaktadır. Fakat tartışmada da Batı yanlısı görüşlerin beklentisi doğrultusunda gerçekleşmemiştir ve Rusya Federasyonu'nun ret oyu kullanması, Çin'in tarafsız kaldığını açıklamasıyla sonuçlanmıştır. Dolayısıyla Rusya Federasyonu uluslararası platforma da lehine kararların alınması başarısını göstermiştir. ABD ve AB açısından bakıldığında ise bu süreç tamamen prestij kaybı olarak sonuçlanmıştır.

BM toplantısında önemli ölçü prestij kaybı yaşayan AB ve ABD, Rus tarafına karşı tepkilerini göstermekten vazgeçmemektedirler. Yapılan açıklamalar ve medyanın bu açıklamalarda araç olarak kullanılması, ilişkilerin ikili düzeyde gözden geçirilmesi gösterilen tepkiler arasında ön planda yer almaktadır. Fakat bu tepkiler özellikle dünya kamuoyunda beklenen etkilere neden olmamakla birlikte tek taraflı olarak uygulanan yaptırımlar ve politikalar belirlemekten öteye gidememektedir. ABD'nin bu tepkilerine karşılık Rus tarafının Irak, Libya vb. örnekleri ön plana çıkarması, AB'ye karşılık ise doğal gaz silahını kullanması gösterilen tepkilerin etkilerinin artmasına engel olabilmektedir. Böylelikle yaptırımlar tam anlamıyla ülke üzerinde etki yaratmamakta ve İran örneğinde görüldüğü gibi ülke tek başına ayakta kalabileceği düşüncesini güçlendirmektedir.

Rusya Federasyonu'nun BM yaptırımlarından, AB ve ABD'nin yaptırımlarından önemli ölçüde etkilenmeyeceğinin yanı sıra birçok nedenler dolayısıyla bu denli etkili yaptırımların uygulanamayacağı yadsınamaz bir gerçektir. Çünkü Rusya Federasyonu, ne bir Küba, ne Libya ne de bir İran'la kıyaslanabilmesi mümkün olabilecek küresel bir aktördür. Uluslararası yaptırımların uygulandığı diğer ülkelerin aksine tek yönlü bir politikadan uzak durmakta, büyük aktörlere bağımlılıktan kaçınmakta, alternatif ortaklıklar geliştirmekte ve de en önemlisi bu batılı büyük güçleri enerji bağımlılığı temelinde kendisine bağımlı hale getirmek yönünde adımlar atmaktadır. Bu nedenle en başta AB'nin Moskova'ya karşı etkili yaptırımlar uygulaması beklenmemekte ve beklenmemelidir.

Rusya Federasyonu'na karşı uluslararası yaptırımların etkisiz kalmasına öncelikle AB açısından incelenmesi gerekmektedir. Uluslararası sistemin en önemli güçlü aktörlerini bünyesinde bulunduran, küresel ticaretin ve üretimin dinamik unsuru olan AB'nin bu kriz karşısında sahip olduğu niteliklerine rağmen etkisiz kalması uluslararası kamuoyu tarafından öngörülememektedir. Fakat beklenenin aksine AB etkili bir uygulama gerçekleştirememekte ve politika belirlemekten öteye varlık gösterememektedir. Sanayi gibi birçok alanda göreceli olarak Rusya Federasyonu'ndan güçlü olmasına rağmen yaptırımlarda etkisiz olmaktadır. Öncelikle bu etkisizliğin nedenlerinin açıklanması ve yaptırımların etkisizliğinin sonuçlarının değerlendirilmesi beklenmedik güçsüzlük durumunun açıklanabilmesinde büyük önem taşımaktadır.

4.2.1. Kırım Krizi ve AB'nin Etkisiz Kriz Yönetimi

Avrupa Birliği, dünyanın önde gelen endüstrileşmiş ekonomilerinden birisidir (Erkan, 2013: 117). Endüstrileşmeyle birlikte geniş toprakları, küresel anlamda önemli güce sahip aktörleri bünyesinde barındırması AB'ye ayrı nitelik kazandırmaktadır. Almanya, Fransa, İtalya ve İngiltere başta olmak üzere birçok küresel aktörün AB üyesi olması kurumun niteliğinin önemini yeterince vurgulamakta yeterli olmaktadır. Ayrıca sahip olduğu ortak tarih ve yakın geçmişe kadar dünya siyasetini kontrol eden ülkelerin de sözü geçen devletler olması AB'nin niteliğini biraz daha önemli olarak algılanmasını güçlü kılmaktadır. Sanayi devrimi, Fransız ihtilali gibi birçok yaşanan tarihi olayın tüm dünyada yarattığı etki AB'yi güçlü bir aktör ve askeri güç unsuru olarak ayrıca nitelendirmektedir.

AB, günümüzdeki en önemli ve çok az kusura sahip olan, tek ulus-üstü örgüt olarak varlığını tüm dünyaya kabul ettirmiştir. Birçok ülke bu kuruma dâhil olabilmek yolunda politikalar izlemekte ve AB'nin öneminin bilincinde hareket etmektedir. Sahip olduğu siyasi kurumların işleyişindeki düzenin yanı sıra, askeri olarak NATO'nun önemli bir bölümünü oluşturması, ortak savunma politikaları belirlemesi gibi birçok politika kurumun cazibesini arttırmaktadır. Bu cazibe arttırıcı özelliklere üye ülkelerinin ekonomik anlamdaki gelişmişlikleri de ayrıca katkı sağlamaktadır.

AB tartışmasız şekilde dünya düzeninde önemli yere sahip olan küresel bir güçtür. AKÇT ile başlayan süreçte bütün büyük ve birbiri ile savaşılan güçleri bir araya getirerek oluşturulan düzenin işlerliğinin de sağlanması gücünün etkisini göstermektedir. Fakat son dönemlerde bu var olan etkinliğin tam anlamıyla kullanılabilirliğinden söz etmek son derece güçtür. Önemli işler mekanizmalara, politikalara sahip olmasına rağmen özellikle 2000'li yılların başından itibaren kurumun küresel siyasetteki etkisi tartışma konusudur. Kuşkusuz bu etkisizleşmenin birçok gerekçesi ve önlenebilmesi yönünde politikalar izlenmektedir. Buna karşın halen daha bu politikaların yeterliliği ve etkisi tartışılmakla birlikte nedenlerinin de anlaşılması önemli bir gerekliliktir. Çünkü söz konusu kurumun neredeyse tüm kıtayı temsil etmesi ve üyelerinin niteliğine karşılık beklenenin aksine sonuçlara varılması bu gerekliliğin önemini vurgulamaktadır.

AB'nin küresel çaptaki krizlerde yeterince etkin olamamasının birçok nedeni uzun sürelerden bu yana akademisyenlerce ve geniş kitlelerce tartışma konusu olmuştur. Ayrıca bu konuda çok fazla çalışmalar yapılmıştır. Yapılan çalışmalar farklı noktalar dikkat çekmekte ve noktalardan birkaçı önemli olarak nitelendirilebilmektedir. Bu sorunları tam ayrıntılarıyla incelemek yerine öne çıkan nedenleri sıralamak bu çalışma için daha verimli olacağı düşünülmektedir. Kanımca öne çıkan nedenler; ortak dış politika izlenmesindeki sıkıntılar, hızlı genişleme süreci, kendi arasında ilişkilerini sağlıklı olarak geliştiremeyen üyelerin kabulü, ekonomik açıdan gelişmemiş yetersiz ülkelerin üyeliğe alınması ve en önemlisi dışa bağımlılıktır.

AB'nin dışa bağımlı olarak nitelendirilmesi tüm alanlar olarak düşünülmemelidir. Fakat ciddi boyutlara ulaşan bu dışa bağımlılık diğer alanları da önemli ölçüde etkilemesi nedeniyle genel olarak kabul edilmelidir. Bağımlılık konusuna gelindiğinde AB için bu kadar önem bağımlılık konusu enerji bağımlılığıdır. Enerji tüketiminde ilk sıralarda yer alan bir ekonominin sanayinin ve yaşamın temel girdisi olan enerji bağımlılığının olması, bağımlılığının da her geçen yıl artış göstermesi önemli bir etki kaybı yaratmaktadır. Ayrıca yüksek oranlarda doğal gaz bağımlılığı önemli bir sorunken, sınırlı tedarikçiye yani tek taraflı Rusya Federasyonu'na bağımlı olunması etki kaybının daha fazla etkilenmesine neden olmaktadır. Dahası yakın çevre ve tüm kıtanın sınırlı tedarikçi Rus gazına bağımlılığı bu etki kaybını etkisizliğe doğru yönlentmektedir.

Avrupa Birliği, toplam doğal gaz ithalatının %36'sını, toplam petrol ithalatının %31'ini ve toplam kömür ithalatının %30'unu Rusya Federasyonu'ndan gerçekleştirmektedir (http: 3). Bu ithalat oranları AB' için bağımlılık anlamına gelmekte ve artacağı uzmanlarca ön görülmektedir. Bu bağlamda, Avrupa Birliği'nin gelecekte günümüzde de var olan enerji bağımlılığının 2030-2040'lı yıllarda petrolde %90'lara, doğal gaz açısından ise %70 seviyelerinde enerji ithalatına bağımlı hale geleceği öngörülmektedir (Yüce, 2006: 198). Ayrıca rakamların ortalama olarak hesaplanabildiğinin bilinmesiyle birlikte bu oranların ülkeler çapında incelendiğinde daha yüksek oranlarda çıkabileceği önemli bir gerçektir. Çünkü üye ülkeler arasında %100 oranın Rus gazına bağımlı olan ülkeler yer almaktadır.

Küresel enerji süper gücü olabilme hedefini dış politikasında belirten Rusya Federasyonu, Avrupa ülkelerine karşı bu gücünü bağımlılık haline getirmeyi hedeflemektedir. Bu doğrultuda Avrupa enerji piyasasında güçlü konuma gelerek piyasayı ele geçirmeye başlayan Rus enerji şirketleri belirlenen hedeflerin uygulanmasını kolaylaştırırken aynı zamanda Birliği kendisine karşı güçsüzleştirmektedir. İki taraf arasında yaşanan krizlerde yetersiz kriz yönetimi örneklerinin yaşanması ve her daim bu dönemlerden zararla çıkılması belirlenen Rus politikalarının doğru yolda ilerlediğini göstermektedir. AB diğer nedenlerin aksine bu bağımlılık nedeniyle Rusya Federasyonu'nun dâhil olduğu herhangi bir krizi yönetmekte yetersiz kalmaktadır.

AB'nin yanı sıra tüm kıta ülkelerinin Rusya Federasyonu tarafından başlatılan krizlerin örnekleri birden fazla kere yaşanmıştır. Ayrıca krizler genel olarak enerji bağımlılığı çerçevesinde son yıllarda ağırlıklı olarak görülmeye başlamıştır. Bu bağlamda, boru hatlarının transit geçiş noktası konumundaki Ukrayna'da yaşanan 2006 krizi (Chow ve Elkind, 2008/2009: 77), Rusya Federasyonu tarafından enerji kaynakları silah olarak kullanarak, Ukrayna'yı 2005 yılında meydana gelen "*Turuncu Devrim*"den dolayı cezalandırması (Roundup, 2006: 3) olarak yorumlanması nedeniyle, ciddi endişelere neden olmuştur. Bu ciddi endişeler karşısında şüphesiz AB kriz yönetiminde başarısız olmuş ve geri adım atarak ciddi oranlarda zarar görmüştür. Bu etkisizlik ve zarar durumları dolayısıyla birçok nedenden kaynaklanmış ve AB bu nedenleri düzeltebilmek yolunda politikalar belirlemiştir. Araştırılan sorunların nedenleri konusundaki görüşler

tekrar tekrar bağımlılık ve olumsuz etkileri konuları üzerinde uzlaşımın sağlanmasıyla sonuçlanmıştır.

Giderek artan ithal enerji bağımlılığı ve Avrupa merkezli uluslararası enerji şirketlerinin dünya enerji piyasasında güç kaybetmesinin Avrupa Birliği enerji arz güvenliğine olumsuz etkilerine ek olarak, enerji ithalatında tek ya da sınırlı sayıda tedarikçiye olan enerji ithalatı bağımlılığı da büyük sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Avrupa Birliği bir bütün olarak ele alındığında petrol ithalatının %45'ini Ortadoğu'dan %21'ini Rusya Federasyonu'ndan; doğal gaz ithalatının %42'sini Rusya Federasyonu'ndan gerçekleştirmektedir (Pala, 2003: 12, Aktaran: Yüce, 2006: 198). Dolayısıyla Avrupa Birliği enerji ithalatını sınırlı sayıda tedarikçiden temin etmekte ve özellikle doğal gaz ithalatında enerji süper gücü olmayı hedefleyen, Rusya Federasyonu tek tedarikçi olarak ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla bu bağlamda yaşanan gelişmeler Avrupa Birliği'nin enerji ithalatına bağımlı hale gelmesiyle birlikte enerji tedarikinde tekel konuma gelmeye başlayan tedarikçilere bağımlı hale gelmesi gibi ciddi enerji arz güvenliği sorunlarıyla karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır.

Bağımlılığı olumsuz hale getiren tekel tedarikçiyle sınırlı olarak görülmemiştir. Diğer nedenlerde bağımlılık etkisi çerçevesinde değerlendirin yapılması konusunda çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmalar sonrasında ise çarpıcı hususlar belirlenmiştir. Bağımlılığı daha da sorunlu hale getiren ve konuyla ilgili başka bir husus ise, söz konusu ithalatların jeolojik ve siyasi bakımdan riskli olan bölgelerden temin edilmesidir (Bareiss, 2011: 20). Örneğin, Rusya Federasyonu'ndan ithal edilen doğal gaz ve petrolün taşındığı boru hatlarının transit geçiş noktası konumunda olan Beyaz Rusya (2004 gaz, 2007 Petrol) ve Ukrayna'nın (2006, 2007/2008 gaz, 2010 gaz/petrol) Rusya Federasyonu'yla yaşamış olduğu anlaşmazlıkların enerji akışını kesintiye uğratılmasıyla sonuçlanması Avrupa Birliği'nin olumsuz etkilemiştir (Schmidt-Felzmann, 2011: 575). Bu etkilerin olumsuzluklara temel sağladığı bilincinde hareket eden AB, birçok politika belirlemiş ve uygulamaya koymuştur. Fakat bu politikaların uygulanabilirliğinin etkilerinin yetersiz olduğu tekrar Ukrayna'nın içerisinde olduğu kriz karşısında yetersiz kaldığı görülmüştür.

Etki yaratmaktan yoksun olmasına karşın AB, ivedi bir şekilde Rusya Federasyonu'na karşılık bir takım yaptırımlar uygulayacağını beyan etmiştir. Beyan edilen yaptırımlar; referandumun kınanması, ortak çözüm toplantıları için görüşmelerin yapılması, Ukrayna tarafına mali yardım (http: 4, vize müzakerelerinin askıya alınması, G-8 zirvelerine ara verilmesi, Rus yetkilerin mal varlıklarının dondurulması ve seyahat yasağı getirilmesi gibi genel çerçevede üç aşamalı olarak gerçekleştirilmesidir (http: 5). Yaptırım uygulamalarının kararlaştırılması kriz yönetiminde önemli bir uygulama örneği olmasına karşın bu yaptırımların etkisiz olması da öngörüler ışığında yetersizlik göstergesi olarak görülmektedir. Yaptırım uygulama kararları sorunların çözülmesinde yeterli olmamakla birlikte kriz yönetiminin politika belirlemek ve bayan etmekten ötede uygulanabilme gücü gerektiğini de ayrıca göstermektedir. Öyle ki yaptırım planlarına

ayrıntılı olarak bakıldığında sadece NATO'yu toplantıya çağırmanın en son aşama olduğu göz önüne alınırsa AB'nin ilerleyen aşamalarda da krizi çözmek konusunda yetersiz olduğu anlaşılabilmektedir. Dolayısıyla güçlü bir küresel aktöre karşı yaptırım uygulamak aynı zamanda göreceli olarak güçlü olabileme şartını gerekli kılmaktadır.

4.2.2. Kırım Krizi ve ABD ile NATO'nun Etkisiz Kriz Yönetimi

Bu aşamada NATO ve ABD'yi birbirinden ayrı olarak değerlendirmek son derece anlamsız olarak düşünülmelidir. Çünkü bu iki kurum iç içe tamamen geçmiş olmakla birlikte ağırlıklı olarak ABD güdümünde ve yararına hareket etmektedir. Kurucu anlaşmadan bu yana her daim yaşanan kriz durumunda küresel olsun ya da olmasın ABD'nin öncelikle NATO ile birlikte, zaman zaman da BM'yi kendi kontrolünde yönlendirdiği görülmektedir. Afganistan örneğinden Kosova'ya bu ortaklaşa hareket edilmesi durumu birçok defa karşımıza çıkmıştır. Fakat bu son krizin çıkış nedenlerinden birisinin NATO olması ve her daim dünya barışını sağlamayı kendine iş eden ABD'yi olaya entegre etmekle birlikte krizin küresel ölçüklere ulaşmasına neden olmuştur. Dolayısıyla NATO'yu sorunun çıkış kaynaklarından olmasının ötesinde bir etkisinin olmadığı ve olayda daha çok ABD'nin etkisinin varlığını belirtmek gerekmektedir.

ABD, hangi taraftan bakılırsa bakılsın dünya düzenini belirleyen, gelişmeleri kendi lehine çevirme gücü olan, tartışmasız olağan dışı yapıda kurumlara sahip olan ve tek küresel süper güç olarak tanımlamak bir nebze de olsa yeterli olmaktadır. Dünyanın herhangi bir bölgesinde olası ya da meydana gelen tüm kriz türlerine öncelikle ABD'nin temasının varlığı bilinmektedir. Haiti depreminden, Tsunami faciası gibi doğal afetlerin yanı sıra, güvenlik krizleri, terör sorunları gibi geniş yelpazedeki krizlerin hemen hemen tamamında ABD'nin varlığı görülmektedir. Askeri güç başta olmak üzere her anlamda gücün tüm unsurlarına sahip olan ABD dünya düzeninde sadece krizlerin çözülmesi konusunda etkin olmamakla birlikte kriz yaratabilme konusunda da etkili olacak kadar önemli bir küresel süper güçtür. Mortgage krizi, Arap Baharı, 11 Eylül Krizi ve daha birçok kriz bu bağlamda örnek olarak gösterilebilmektedir. Fakat çözüm aşamasına dönmek gerekirse krizlerde ABD'nin her zaman etkin bir kriz yönetimi de izleyemediği de önemli bir gerçektir.

ABD küresel süper güç olmasına karşın her daim dünyanın her yerinde yeterince etkin kriz yönetimi uygulamaları gerçekleştirememektedir. Bu yetersiz kalan bölgelerin başında kuşkusuz Rusya Federasyonu'nun yakın çevresi, Çin etki alanı ve İran etki alanına sahip olan bölgelerdir. ABD, bu noktalarda etkili olarak güç kazanmak yönünde istekli davranmasına karşılık, coğrafyalardaki kurulu düzen bu etkiyi önemli ölçüde azaltmaktadır. Daha açık bir deyişle söz konusu coğrafyaya girme çabaları her ne amaçla olursa olsun bölge aktörleri tarafından engellenmektedir. Bu engellemelere karşın ABD tekrar tekrar denemelerini sürdürmektedir. Fakat bu denemeler Bakü-Ceyhan-Tiflis hattının inşa edilmesinden öteye pek fazla gidememiştir.

ABD'nin yeni ilgi alanı günümüz yüzyılının satranç tahtası olan bu coğrafyadır. Bu coğrafyadaki ilgisini farkında olan ve bu çabaları kırmızı çizgi olarak belirleyen Rusya Federasyonu'nun caydırıcılığı önemli bir etken olarak ABD tarafından bilinmektedir. Ayrıca yaşanacak olası krizlerin etkilerinin büyük boyutlardaki olumsuzlukları tetiklemesi bilinen ve öngörülen gerçekler arasındadır. İran karşısındaki denemelerin başarısızlığı, Orta Asya'daki denemelerdeki başarısızlık, Suriye konusunda yaşanan başarısızlık öngörülerin doğruluğunu göstermiş ve Karadeniz coğrafyasına yönelimin gerekliliğini düşündürmüştür. Bu yönelimin en önemli nedeni, kuşkusuz Türkiye'nin müttefikliği, bölge ülkelerinin AB ve NATO üyesi olmasıyla birlikte ülkelerin yaşamış olduğu krizler sonrasında güçsüzleşmesidir. Fakat yönelim süreci, beklentilerin aksine durumların yaşanmasına neden olmuştur. Osetya krizi süresince ABD'nin kriz yönetimi konusundaki yetersizliği bölgede beklentinin aksine durumların ortaya çıkmasının örneklerindedir. Kısacası ABD bölgede renkli devrimlerde yaratılan etkinin ötesinde bir varlık gösterememiştir.

Kırım Krizi ve dolayısıyla Ukrayna krizinin yatıştırılması için diğer durumlardan biraz farklı olarak ABD tekrar yaptırımlar uygulayacağını ve diplomatik yaptırımların biraz daha ilerisinde uygulamalara ağırlık vereceğini açıklayarak yaşanan durumu olumsuz olarak nitelendirerek kriz yönetimi konusunda ilk adımını atmıştır. Daha sonrasında uluslararası kamuoyu karşısında medya gücünü kriz yönetimi yöntemlerine uygun olarak üst düzey kaliteli liderler aracılığıyla dünyaya beyan etmiştir. Bu açıklamada üst düzey yöneticilerin açıklamaları gerçekleştirmesi ve medyanın etkin olarak kullanımı kriz yönetimi açısından etkili bir yönetim sağlanabileceği olasılığını güçlendirmiştir. Yapılan açıklama sonrasında ABD'nin yaptırım uygulamaları ise; genel olarak Putin ve 7 üst düzey yöneticinin yanı sıra 17 Rus şirketine yönelik olarak ilk aşamada açıklanmıştır ([http: 6](http://6)). Devamında ise tekrar tekrar ekonomik anlamda yaptırımlar, vizelerin durdurulması, karşılıklı ticaretin gözden geçirilmesi gibi uygulamalar genel kapsamında ayrıntılarıyla beyan edilmişlerdir. Fakat yaptırımların yanı sıra durumun Putin'e yönelik olmadığı ve krizin diplomatik yollarla aşılabileceği umudu ayrıca Obama tarafından açık bir şekilde dile getirilmiştir ([http: 6](http://6)).

ABD'nin yaptırımlarının etkili olduğu ya da krizin çözümünde önemli rol oynayacağı önemli bir beklenti ve tam olarak öngörülememektedir. Fakat bu durumun en azından pek etkili olamayacağı tarafınca kuşkusuz dile getirilmektedir. Bu yetersiz olabileceği düşüncesinin tesadüf olmadığı ve çalışmalar sonucunda varılan bir sonuç olduğunu da ayrıca belirtmek gerekmektedir. Bu durumda ABD'nin bu yaptırımlarla etkili olabileceği konusunda gelindiğinde birden fazla neden bu savı güçlendirmektedir.

Rusya'nın savunma sanayisinin ABD'ye bağımlılığının neredeyse yok düzeyde olması ve daha önce ABD'den elde edilen bazı silah teknolojilerini üçüncü ülkeler aracılığıyla elde edilebilmesi de bu yaptırımların Rusya ekonomisine ciddi zarar vermeyeceğinin önemli göstergelerindedir ([http: 7](http://7)). ABD'nin Rusya'ya karşı yaptırımlardan sonuç alabilmesi için bu yaptırım kararlarının Rus enerji sektörüne

yönelik olması gerekmektedir (http: 7). Ancak Avrupa'nın enerji alanında Rus kaynaklarına bağımlı olması bunu engellemektedir. ABD'nin ve Rus kaynaklarına bağımlı olmayan bazı müttefiklerinin Rus enerji sektörüne karşı alacakları yaptırım kararları en başta Almanya olmak üzere diğer ülkelerin tepkisini çekerek Batı ittifakında çatlaklara neden olacaktır (http: 7) gibi birçok neden bu etkisiz kriz yönetiminin olacağı varsayımını güçlendirmektedir. Ayrıca bu etkisiz kriz yönetimi olasılığının ön görüleri ABD tarafından da benimsenmektedir. İran'la kopmuş olan ilişkilerin yakınlaştırılmasına yönelik ve yaptırımların yumuşatılması uygulamalarına bakıldığında bu olasılığın yöneticiler tarafından hesaba katıldığı belirtilmelidir. Kısacası ABD ilerleyen zaman sürecinde en iyi yaptığı işi yani kriz yönetiminde uluslararası kamuoyunun ilgisini çekmekten ileriye gidemeyeceği tarafınca öngörülmektedir. Bu öngörü aynı zamanda kriz yönetimi uygulamalarının her zaman aynı sonuçları vermeyeceği görüşünü uyandırmaktadır.

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Hangi nedenle başlamış olursa olsun ülkemiz coğrafyasında meydana gelen bir krizin bölgesellikten ötede küresel boyutlara ulaştığı anlaşılmaktadır. ABD başta olmak üzere birçok gelişmiş ekonomilerin tepkileri ve uygulamalarını kamuoyuna açıklaması bu krizin küreselleşmesinde etkili bir unsurken diğer yandan küresel güvenliği ve aynı zamanda enerji güvenliğini de önemli ölçüde olumsuz etkilemesi diğer temel unsurlar arasında yer almaktadır. Enerji bağlamında bakıldığında AB'nin Rusya Federasyonu dışında pek alternatifi yokken olası alternatiflerinde Rus şirketler tarafından engellenmesi küresel krizin olası etkilerini güçlendirmekte ve uygulamaların etkisini azaltmaktadır. İki taraf arasındaki enerji konusunda yapılan araştırmaların genelinde karşılıklı bağımlılık görüşü savunulurken, bu durum geçerliliğini korumamaktadır. Kısacası bağımlılık açısından Rusya AB'ye oranla göreceli olarak bu ilişkinin kurulmasından uzaktır.

Rusya Federasyonu yaşanan kriz sürecindeki yaptırımlar karşısında önemli ölçüde etkilenmemektedir. Bu krizden etkilenmemesi Ukrayna'nın dağılması boyutlarına ulaşacak kadar etkin olması ve kriz alanını genişletmesinden açıkça anlaşılmaktadır. Kırım Özerk Bölgesi dışında bir takım Rus nüfusunun yoğun olarak yaşadığı Ukrayna'nın diğer bölgelerindeki ayrılıkçı hareketlerin yaşanmasındaki Moskova etkisi, bu krizin daha da büyüyeceğinin sinyallerini vermektedir. Bu olasılık karşısında olumsuz beyan vererek yaptırım kararı alan taraflar ancak bir kademe daha yaptırımları diplomatik olarak ileri seviyelere taşımakla yetineceklerdir. Çünkü Moskova hükümetinin kararlı ve güçlü uygulamalarıyla birlikte sahip olduğu güç unsurlarını da içerisinde barındırdığı donanım diplomasi kanalından ayrılmasına engel olacaktır. ABD'nin nükleer savaş endişesi ve Moskova'nın sahip olduğu donanım sıcak savaşın yaşanmasını engelleyecek en önemli etken olacaktır. Kısacası yeni bir küresel savaş olasılığı bu kriz temelinde meydana gelmeyecektir ya da düşük olasılık olarak öngörülmektedir.

AB açısından bakıldığında kurumun yaptırımları sertleştirilme olasılığının ABD'yle kıyaslandığında son derece etkisiz olacağı ve ileri seviyelere ulaşamayacağı bir

gerçektir. Bu durumun en önemli nedeni kuşkusuz Rus enerjisine olan aşırı bağımlılıktır. Bu bağımlılığı farkında olan Moskova'da zaman zaman Birliğe karşı enerji silahını çekinmeden kullanabilecektir. Bu durumu AB pek fazla öngörememektedir. Halen daha enerji ilişkisini karşılıklı bağımlılık olarak tanımlayan AB, bu görüşünde önemli ölçüde yanılmaktadır. Çünkü bu durumu talep güvenliğinin sağlanması konusunda tanımlayan Rusya Federasyonu alternatif enerji rotaları yaratma planlarını politikalarına entegre ederken, bu bağlamda doğu ülkelerini yani günümüzün zengin sermaye bölgesiyle ilişkilerini geliştirerek engellemektedir. Başta Çin ile yapılan enerji anlaşması politikaların olumlu sonuçlandığını hem ekonomik hem de siyasi bakımdan desteklenerek tüm dünyaya göstermiştir. Kısacası günümüzün yükselen ekonomilerinin desteğinin alınması kriz anında Rusya Federasyonu'nun güçlü kalabilmesinin ortamını hazırlamıştır. Avrasya Birliği çalışmalarına hız verilmesi ve olasılık ise Moskova'nın gücüne katkı sağlayacağı ve küresel güç politikalarının olasılıklarını güçlendireceği de ayrıca belirtilmelidir. Birlik çalışmalarının önemi ise ABD'nin yaptırımlarına karşılık Moskova'nın dış ticarete Dolar kullanımından vazgeçeceği sonrasında ABD'nin geri adım atmasından anlaşılabilir.

Sonuç olarak dünyamız her an çeşitli kriz türleriyle karşılaşılabilir olasılığı ile karşı karşıyadır ve krizin olabirliğinin aksine zamanının tam olarak öngörülemezliği görüşü benimsenmelidir. Zamanı öngörülen ya da görülmeyen herhangi bir kriz sürecini tekrar belirtmek gerekirse etkili bir kriz yönetimiyle fırsata çevirmek mümkündür ve bu yönetim birtakım gerekliliklerle birlikte etkin stratejilerin yetkin bir lider grubu kontrolün gerçekleşmesi şartı temelinde olması görüşü benimsenmektedir. Fakat genel olarak sayılan bu gereklilikler zaman zaman olumlu sonuçların elde edilmesine olanak sağlamış olsa da tamamen tesadüf olasılığı bu yöntemlerin içerisinde düşünülmektedir. Daha açık bir deyişle kriz yönetiminde yöntemlerin yanında şans faktörü ve tesadüf olasılığı genel olarak hesaplamaların kapsamında tutulmalıdır. Bu faktörler de başarı gerçeğini olasılık ve ihtimal niteliğine dönüştürmektedir. Bu ihtimalde olası hesaplar ve ihtimalle doğrultusunda fırsat ve tehdit seçenekleri arasında hareket etmektense, yeterli güçlü yönetimin göreceli güç unsurlarıyla birleştirilmesiyle olasılık kavramını dışarıdan bırakabilirsiniz. Daha açık bir deyişle yeteri kadar güçlü ve hazırlıklı olursanız başarısızlık olgusu krizin her aşamasında hayatınızda yer almayan bir olgu haline dönüşebilir.

Güç kriz yönetiminde en temel gerekliliktir. Yaşanan Ukrayna krizindeki etkisiz kriz yönetimlerinin yetersizliği tamamen bu eksiklikten kaynaklanmaktadır. Her kesimin liderleri, çalışma kadrosu kısacası sayılan tüm donanımları bulunmaktaydı fakat aynı zamanda bu tarafların zayıf yönlerinin bulunması gücün seviyesini düşürmekle birlikte etkisizliğin kriz yönetimlerinde görülmesine neden olmuştur.

KAYNAKÇA

Aksu, A. (2009), "Kriz Yönetimi ve Vizyoner Liderlik", *Journal of Yaşar University*, c. 4, s. 15, ss. 2435-2450.

- Aras, B. ve Yorkan, A. (2005) “Avrupa Birliği ve Enerji Güvenliği: Siyaset, Ekonomi ve Çevre”, *TASAM Stratejik Rapor*, s. 13.
- Arslan, A. (2009) “Kriz Yönetiminde Liderlik”, *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 18, ss. 179-190.
- Ataş, A. (2006) *Rusya Federasyonu ve ABD'nin Güney Kafkasya Politikaları (1990 Sonrası)*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Balaban, G. (2007) *EU Energy Security Behavior: Exploring The Central Motivation*, Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Bareiss, T. (2011) “Enerji Güvenliği- İşbirliği ve Çeşitlendirme”, *Enerji Platformu 2010 Avrupa'nın Enerji Güvenliğinde Türkiye'nin Rolü*, Derl., Konrad-Adenauer-Stiftung, (Konrad-Adenauer-Stiftung Yayını: Ankara), ss. 19-25.
- Bingöl, O. (2014), “Ukrayna Krizinin Ulusal, Bölgesel-Küresel Bağlamı ve Gelecek Öngörülleri”, *Karadeniz Araştırmaları*, s. 41, ss. 15-38.
- Chow, E. ve Elkind, J. (2008/2009) “Where East Meets West: European Gas and Ukrainian Reality”, *Washington Quarterly*, c. 32, s. 1, ss. 77-92.
- Demir, F. (Anonim), “Kriz Yönetim Stratejileri ve Kriz İletişimi”, *Anonim*, c. Anonim, s. Anonim, ss. Anonim.
- Dokuzlar, B. (2006) *Dünya Güç Dengesinde Yeni Silah Doğalgaz (Orta Asya'dan-Avrupa'ya)*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık: İstanbul.
- Erkan, A.Ç. (2013), *Enerji Arz Güvenliği Bağlamında Avrupa'nın Rusya Federasyonu Enerjisine Bağımlılığı*, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Aydın.
- Gooch, J. W. (2011) *Encyclopedic Dictionary of Polymers*, Springer Science Business Media LLC: New York.
- Görgülü, E. P., (2008) *Avrupa Birliği'nin Enerji Arz Güvenliğinin Sağlanması*, Yüksek Lisans Tezi, 9 Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İzmir.
- Kramer, M. (2009) “The Myth of a No-NATO Enlargement Pledge to Russia”, *The Washington Quarterly*, c. 32, s. 2, ss. 39-61.
- Mayatürk Akyol, E. Vd (2013), “Takım Çalışmalarında Dönüşümcü Liderlik Özellikleri, Davranışları ve Motivasyon: Kozmetik Sektöründe Ampirik Bir Yaklaşım”, c. 4, s. 9, ss. 105-118.
- Merkushev, V. (2005) “Relations Between Russia and the EU: The View From Across the Atlantic”, *Perspectives on European Politics and Society*, c. 6, s. 2, ss. 353-371.
- Özbay, F. (2014), “Rusya'nın Ukrayna Politikası ve Kırım Hamlesi”, *2023*, s. 155, ss. 8-11.
- Özdamar, A. (2000) “Dünya ve Türkiye'de Rüzgâr Enerjisinden Yararlanılması Üzerine Bir Araştırma”, *Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, c. 6, s. 2-3, ss. 133-145.
- Pala, C. (2003) “21. Yüzyıl Dünya Dengesinde Petrol ve Doğal Gazın Yeri ve Önemi”, *Avrasya Dosyası*, c. 9, s. 1, ss. 5-37.
- Roundup, N. (2006) “New Presence”, *The Prague Journal of Central European Affairs*, c. 8, s. 1, ss. 3-4.
- Schmidt-Felzmann, A. (2011) “EU Member States' Energy Relations with Russia: Conflicting Approaches to Securing Natural Gas Supplies”, *Geopolitics*, s. 16, ss. 574-599.

Semercioğlu, H. (Anonim), “Kriz Yönetimi”, *Anonim*, c. Anonim, s. Anonim, ss. Anonim.

Tuğcu, Ő. T. (2004), *Kriz Yönetiminde Liderlik Kavramının Önemi*, Anonim, s. Anonim, ss. Anonim.

Yergin, D. (2011) *The Quest: Energy Security, and the Remaking of the World*, The Penguin Press: New York.

İnternet Kaynakları

http:1, Türk Dil Kurumu, “Güncel Sözlük”,

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.508db8da23cf81.69151921. (28.05.2014).

http: 2, Bilge Adamlar Stratejik Araştırma Merkezi,

Gafarlı, O. (2014), “Kırım Krizi ve Türkiye”, http://www.bilgesam.org/incele/598/kirim-krizi-ve-turkiye/#.U4Hhql_s40_ (25.05.2014).

http: 3, Avrupa Komisyonu, EU-Russia Energy Relations,

http://ec.europa.eu/energy/international/russia/russia_en.htm (14.05.2015).

http: 4, AB Rusya’ya Yeni Yatırımlar Getirdi, Ukrayna Krizini Çözmek İçin Temaslar Sürüyor.

<http://www.euractiv.com.tr/6/article/ab-rusyaya-yeni-yatirimlar-getirdi-ukrayna-krizini-cozmek-icin-temaslar-suruyor-029638>, (01.06.2014).

http: 5, Ntvmsnbc

<http://www.ntvmsnbc.com/id/25502899/> (01.06.2014).

http: 6, Anadolu Ajansı,

http://www.aa.com.tr/tr/haberler/319283--abdden-putine-yakin-ruslara-yatirim_ (01.06.2014).

http: 7, 21.yy Enstitüsü,

<http://www.21yyte.org/tr/arastirma/ukrayna/2014/05/01/7570/ukrayna-krizinde-son-durum-ve-rusyanin-mudahale-olasiligi>, (01.06.2014).